

Els anys de formació de Miquel Carreras i Costajussà (1923-1930)

Pompeu Casanovas

pompeu.casanovas@uab.cat

Institut de Dret i Tecnologia

<http://idt.uab.cat>

Universitat Autònoma de Barcelona

Per Miquel Forrellad i Solà, *in memoriam*

1. Introducció

En la bibliografia existent sobre Miquel Carreras i Costajussà (1905-1938), hom encara no ha tractat de forma sistemàtica el caràcter de la seva formació universitària.¹ És molt més coneguda, en canvi —a causa dels seus articles literaris i històrics i del fet que va ser nomenat arxiver de la ciutat el 1928—, l'activitat cultural que desplegava.

El tema és interessant perquè els seus anys universitaris cobreixen quasi exactament el període de la Dictadura de Primo de Rivera i, per tant, ens permetran efectuar un repàs de l'estat dels estudis universitaris de dret i de filosofia just abans de l'adveniment de la República (1931) i de la reforma universitària de Bosch i Gimpera —la primera Universitat Autònoma de Barcelona— dos anys després (curs 1933-1934).²

¹ Una primera versió d'aquest article, més reduïda, sense gràfics ni il·lustracions, va ser presentada al I Congrés Català de Filosofia, Institut d'Estudis Catalans, 21-23 març 2007. Agraïixo a Esther Pérez l'assistència en l'elaboració dels gràfics, i a Joan-Josep Vallbé les observacions d'estil. Els expedients acadèmics de Carreras es troben: (i) a l'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach (documents personals); (ii) a l'Arxiu de la Universitat de Barcelona (només l'expedient de Filosofia i Lletres); (iii) a l'Arxiu d'Alcalà d'Henares (expedient de Filosofia i de Dret, sense el doctorat). Desitjo expressar el meu agraïment també a Magda Costa i Vallès, documentalista encarregada de la biblioteca de la Fundació Bosch i Cardellach, Eloi Jornet i Nasarre, bibliotecari encarregat del catàleg de l'arxiu de Miquel Carreras, i Elisabet Jiménez i Morales, bibliotecària encarregada de la secció històrica de l'Arxiu de la Universitat de Barcelona, per l'assistència exemplar que m'han prestat en la redacció d'aquest article. Agraïixo a Virgilio Zapatero el seu ajut per assolir l'expedient del *Archivo General de la Administración* (AGA) d'Alcalà.

² En realitat, la reforma va començar primer a la Facultat de Filosofia i Lletres de Madrid i Barcelona l'any 1931. Vegeu Alexandre Galí, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-1936*, llibre IX, *Ensenyament universitari*, p. 124 i ss. Per a un estudi més complet des de la historiografia contemporània, Jaume Claret i Miranda, *La repressió franquista a la Universitat catalana. La Universitat de Barcelona autònoma. De la Segona República al primer franquisme*. Ed. Eumo, Vic, 2003. La contrareforma contra la UA es va iniciar al novembre del 1934, quan la Comissió presidida per Luis García de Valdeavellano, de la Facultat de Dret, va tirar ja enrere tots els plans del Patronat anterior.

1. La cultura acadèmica

La Dictadura va significar, en primer lloc, la prohibició de l'ensenyament en català i un manteniment de l'*status quo* universitari en totes les altres coses. Des del 1923, casos com el de la canongia de Lluís Carreras i Mas³ i el de la càtedra d'hebreu de la Universitat de Barcelona de Josep M. Millàs i Vallicrosa⁴ mostren ben a les clares la intenció de la monarquia d'ofegar el català i la política catalanista en qualsevol tipus d'institució, l'Església inclosa.

Però em sembla que cal separar aquí la inactivitat política —l'absència de reformes polítiques sobre l'ensenyament— i la rutina diària de la universitat burocràtica oficial, la qual prosseguia lentament el seu curs indiferent, en el fons, als avatars polítics. I això malgrat els intents de renovació des de dins que van significar el II Congrés Universitari Català del 1918 i el decret d'autonomia universitària de César Silió del 1919.⁵

Hom pot seguir la constitució del Patronat, el desenvolupament i les dificultats de la Universitat Autònoma a Pere Bosch Gimpera, *Memòries*, Edicions 62, Barcelona, 1980, p. 151 i ss.

³ “La dignitat de Canonge Pontifici fou retirada al Dr. Carreras quan ja les butlles eren signades, després d'un viatge d'Alfons XIII a Roma, durant el qual el rei plantejà personalment al Papa el seu veto al nomenament.” Pere Valls i Garreta, *Evocació sabadellenca del Dr. Lluís Carreras*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1991, p. 33. Entre els papers personals de Lluís Carreras, hi ha la preparació d'aquesta carta que, signada per Puig i Cadafalch, Jaume Bofill i Mates i Pompeu Fabra, entre d'altres, havia de ser enviada al nunci apostòlic Tedeschini: “[...] *Y bajo especie de perseguir los excesos de una minoría separatista, que la inmensa mayoría del país condena con patriótica unanimidad, basta la profesión de regionalismo y del justo amor a la región que toda la sociología católica propugna, para que sean molestados sacerdotes dignísimos y clausurados centros importantes de acción Católica, cuyo mayor delito es seguir el magisterio de aquel gran Obispo Torras y Bages, tan repetidamente ensalzado por la Sede Apostólica, como modelo de Obispos. Ejemplo tristísimo de este estado de confusión que tan graves daños está preparando para el porvenir civil y religioso de Cataluña, lo representa (publicidad-indignación) este intento de anular la nómina pontificia de una dignidad de este Capítulo, con que fue honrado un eminente sacerdote, por quien tanto ha sido propagada entre nosotros la devoción al Papa y promovido el renacimiento católico de nuestra tierra en todos los órdenes*” [document inèdit de l'arxiu de Lluís Carreras, Acadèmia Catòlica de Sabadell]. La meua opinió és que la redacció és del mateix Dr. Carreras, al·ludint a la clausura de l'Acadèmia per ordre governativa (va durar sis anys).

⁴ L'any 1925 el Dr. Millàs i Vallicrosa va guanyar la càtedra d'hebreu que havia deixat vacant en jubilar-se Francesc Barjau. “La decisió del Tribunal va ser anul·lada per la Comisión Permanente del Consejo de Instrucción Pública perquè Millàs i Vallicrosa havia presentat un treball referent a manuscrits hebreo-catalans medievals escrit en català”. J.M. Roig i Rosich, *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Abadia de Montserrat, 1992, p. 296.

⁵ A. Galí, op.cit. 86 i ss. Galí es mostra molt crític, per cert, amb el que denomina “aristocràcia docent” que portà el procés de reformes, fins a la primera Universitat Autònoma: “[...] —dol dir-ho, però és la veritat— a Catalunya els catedràtics i professors d'escoles especials (ai Llotja, ai escola d'Enginyers) en el pla de la moral ciutadana i patriòtica per regla general han estat inferiors als dependents del comerç, a les bones dones catalanes, és a dir, a la mitjana menestral típica de la nostra terra. Aquesta és i serà la nostra gran desgràcia. La nostra aristocràcia docent (i potser tota la nostra aristocràcia) és la més entacada de tot el dolent i viciós del poble que ens governa, encomanat pel que es refereix als professors en la gran promoció de l'escalafó i d'altres rodatges de la màquina oficial” (*Ibid.* p. 125).

La universitat constituïa, de fet, el que podríem denominar *escull universitari* en la formació dels joves del país: un conjunt de pràctiques d'aprenentatge, esforços memorístics i actituds envers els professors que eren el que l'estudiant havia de sortejar o superar com pogués per assolir un títol acadèmic.

La sorpresa que té l'investigador que estudia el tema és que aquesta cultura, universalment blasmada com a inútil i ineficaç en les memòries de tots aquells que la van viure, constitueix com un model, un conjunt de pautes de conducta o patró al qual, mal que bé, s'emmotllaven els estudiants. Aquests acabaven reproduint aquesta mateixa cultura acadèmica quan assolien algun encàrrec, professorat o càtedra. Això creava, sens dubte, si no personalitats duals, sí característiques autoritàries o paternalistes en la conducta dels professors. I, sobretot, reforçava alguns trets elitistes ja anteriorment presents en l'educació de les classes adinerades del país que accedien a la universitat.

Posaré un parell d'exemples d'aquesta cultura; un d'anterior, i l'altre immediatament posterior al període de la Dictadura. Considerem, en primer lloc, el consell que Josep Pijoan adreçava a un joveníssim Ferran Valls i Taberner a l'hora d'encarar els seus estudis universitaris l'any 1911:

“Veig que treballa molt... Primerament especialisis. Estudiï dret canònic o dret català o dret romà i prou. Segonament tracti forsa gent, espanyi les portes per entrar en la societat dels grans homens. Sigui també agrahit a els de Madrid. Ells són despòtichs, però nosaltres som mal agrahits i rebeldes. I ni ells ni nosaltres sols, ens podem salvar. Finalment, facis una ambició forta, vostè tenia un aspecte de ganapia, de xicot grandasàs, i ha de fer-se un *senyor*.”⁶

Des del punt de vista oficial, un catedràtic era una autoritat acadèmica. Des del punt de vista de la cultura social marcadament exclusivista del tarannà barceloní, però, un catedràtic havia de ser un *senyor*, algú amb pes a la política i a la ciutat. Penso que ni tan sols els bons de la generació d'Antoni Rubió i Lluch ni els de la “generació de 1917”, en denominació de Vicenç Vives, van poder escapar-se d'aquest estigma de classe.⁷

⁶ Carta de Josep Pijoan a Ferran Valls i Taberner, 1911, Arxiu Particular Ferran Valls i Taberner, L-243/11; citat per María Encarnación Gómez Rojo, *Historiografía jurídica y económica y pensamiento jurídico-público, social y económico de Manuel Reventós Bordoy (1888-1942)*. Málaga, 2001. Tesi doctoral, Cap. V, *La historiografía jurídica, hasta 1942, en la generación barcelonesa de 1917*. <http://www.umed.net/tesis/2006/megr>

⁷ Ferran Valls i Taberner (1888-1942), Manuel Reventós i Bordoy (1888-1942), Carles Pi i Sunyer (1888-1971), Lluís Nicolau d'Oliver (1888-1961), Francesc Martorell i Trabat (1887-1935), Pere Bosch i Gimpera (1891- 1974), Jordi Rubió i Balaguer (1887- 1982), entre d'altres.

Anem al segon exemple per comprovar-ho. Totes les cultures universitàries tenen els seus rituals associatius, a mig pas entre els passatges de l'adolescència i els delers competitiu i diferenciadors entre generacions. A Catalunya, tanmateix, fins i tot després de la reforma de Bosch i Gimpera, aquestes associacions no eren exclusivament universitàries: jugaven a casa, inserides en el teixit social, amb actituds apreses, amb amics coneguts des de l'institut, els quals gaudien molts cops d'un pes polític que venia ja de família. És el cas de *La Fosca*, tal i com ho recorda una mica avergonyit Alexandre Cirici a les seves memòries:

“La Fosca pretenia d'ésser una associació dels estudiants més intel·ligents de la Universitat, capaços de reconèixer-ho ells mateixos, units per cultivar l'esperit de comunitat i per crear un poder secret al damunt dels altres. [...]. De cara a l'exterior, vam decidir l'accés a les juntes de les associacions d'estudiants de les diverses Facultats, i aviat hi vam ser gairebé tots. [...]. Al cap de quaranta anys, en Gomà ha arribat a vice-rector de la Universitat. En Maluquer i en Sales, a degans de Lletres i Ciències respectivament. En Moreu i jo som professors de la casa.”⁸

3. Miquel Carreras a la Universitat de Barcelona

No hem d'exagerar aquests trets inicials de la vida universitària. El contingut posterior de l'obra de cadascú és el que importa, naturalment. Però em sembla que són significatius per veure la posició en què es trobava Miquel Carreras i Costajussà en entrar a la Universitat de Barcelona al curs 1922-1923.

Carreras era fill d'una família sabadellenca modesta. Per part de pare, de la ciutat; per part de mare, de la masia de Can Costa, al Vallès, al llindar de Palau Solità i Plegamans i de Sentmenat.⁹ Tenia, això sí, a una i altra branca, parents molt coneguts i prou influents: Lluís Carreras i Mas (1884-1955), oncle segon seu, de gran ascendència a la família i consiliari en aquests anys de l'Acadèmia Catòlica de Sabadell;¹⁰ i Joan

⁸ Alexandre Cirici, *El temps barrat*, Edicions Destino, Barcelona, 1973, p.p. 71-73. Cirici recorda a Francesc Gomà, Joan Maluquer, Josep Lluís Sagarra, Enric Moreu, Carles Enric Pidelaserra i Monreal, Frederic Rahola. Crida l'atenció la “teoria dels excrements” del jove Gomà. “Venia a dir que si el món anomenat exterior no és més que el producte de la nostra imaginació, el nostre pensament ha de tenir envers ell la mateixa actitud que el nostre cos té envers les seves deposicions. És fàcil de veure, al fons d'aquestes filosofies, un desig de separar-se del comú de la gent, en afirmar que no existeix precisament allò que per a tothom és la realitat i un desig de superioritat en mirar el món que ens envolta com el propi excrement”. (ibid. p. 72)

⁹ Vegeu, per a una biografia sintètica general i una bibliografia de les seves obres, Imma Planell Piqueras i Albert Taulé Tello, “Biografia de Miquel Carreras Costajussà (1905-1938)”, a *Miquel Carreras, ciutadania i pensament. Miscel·lània d'Homenatge*. Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1990, pp. 11-56.

¹⁰ Miquel Carreras no sentia simpatia per l'integrisme catòlic que professava el seu oncle, per bé que aquest era de caràcter catalanista. L'integrisme de Lluís Carreras se separava justament en això del de Sardà i Salvany, primer valedor seu i fundador de l'Acadèmia Catòlica de Sabadell. Vegeu sobre aquesta

Costa i Deu (1883-1938) (s'havia escurçat el primer cognom), el qual acabaria essent president de l'Associació de Periodistes de Barcelona i jugant un paper primordial durant la guerra en l'organització de l'exili de molta gent vinculada a la Lliga i “de la tercera Espanya”, per dir-ho amb Carles Cardó.¹¹

Carreras mateix, un xicot introvertit, reflexiu, que ruminava contínuament els aspectes més mínims de la seva existència personal i social, ho explica així al seu gran amic de joventut Marçal Pascuchi:

“Jo, nascut d'una família pròximament pagesa, la maternal, i biològicament molt més lligat a ella, sóc tot una agitació de pensament, i fecund d'elements que he senyalat com a propis de la teoria rural: jurisme, organització, nacionalisme, religió, misticisme, valor i asseïtat dels actes (sentit de l'heroisme). Això és el que jo sento remoure's vigorosament en el meu pensar: imperatius d'heroisme, de religió, de pàtria, de socialisme, de justícia.

No obstant, venint paternalment d'una línia d'homes de vida subjugada, ascendent i difícil (primer parcers de terres, després teixidors de fàbriques, després comptables de bancs, després i finalment sacerdots) tinc un instint pràctic de la vida, una cupidesa de situació, d'irresponsabilitat, de glorificació personal, de sensualitat, de capital.”¹²

Quan entra a la Universitat, disposat a fer Dret —per imposició familiar— i Filosofia i Lletres —per vocació—, Carreras ja té un volum notable d'escrits publicats des dels dotze anys al *Diari de Sabadell* i a altres llocs. Treu amb brillantor el curs comú d'ampliació com a alumne oficial, amb dues matrícules d'honor i un excel·lent. Els seus mestres són Antonio de la Torre (Història d'Espanya), Antoni Rubió i Lluch (Llengua i Literatura Espanyoles) i Josep Daurella i Rull (Lògica Fonamental).

Però al curs següent (1923-1924) té la primera ensopegada greu amb un professor —no sabem encara quin exactament— que l'obliga a matricular-se com a alumne lliure. I com a tal seguirà els seus estudis fins al final. Endevinem —*ex hipotesi*—que es tracta de la topada entre algú seriós i exigent com ell, i el responsable de torn de l'ensenyament memorístic i autoritari que sovintejava a les aules de la Universitat de Barcelona. Aleshores era freqüent la interpel·lació directa dels alumnes

relació, Eduard Masjuan, *Medis obrers i innovació cultural a Sabadell (1900-1939)*, Servei de Publicacions UAB, Barcelona, 2006, pp. 195 i ss.

¹¹ Vegeu, R. Doll-Petit, *Els “catalans de Gènova”: història de l'èxode i l'adhesió d'una classe dirigent en temps de guerra*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2003. Un resum pot trobar-se a R. Doll-Petit, “Repressió, salvament i fugida a la reraguarda catalana (1936-1939)”. *Ebre. Revista Internacional de la Guerra Civil* 38 núm. 2: 49-60.

¹² Carta de Miquel Carreras a Marçal Pascuchi (29 d'agost de 1924), *Epistolari (II)*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1971, p. 8.

amb to condescendent, suficient o burleta, si més no. Tot indica que Carreras no va poder aguantar la superxeria. La seva reacció fou tan forta que vorejà l'expulsió.¹³

Qui podia ser? Repassem els professors. El curs 1923-1924 Juan Arana y de la Hidalga, professor d'Elements de Dret Natural, era catedràtic honorari encara. Podia ser que donés classe: ell és el primer candidat, perquè —i aquí totes les memòries d'exalumnes coincideixen— interrogava de forma diguem-ne persistent i dubtosa. La seva càtedra, però, estava de fet acumulada a la de Dret Polític, ocupada per Gonzalo del Castillo Alonso. Si donava la matèria, podria haver estat ell. O també Eusebio Díaz González, professor d'Institucions de Dret Romà, conegut per la seva sequedat i futur rector de la Universitat el 1927. De fet, Carreras va deixar d'examinar-se al juny, i al setembre fou només “aprobat”. El seu comentari és prou eloqüent: “El Dret Romà m'ha trencat els darrers lligams de la paciència, i m'ha trencat una mica molt el règim corporal”.¹⁴

L'única assignatura que va suspendre fou Institucions de Dret Canònic, a segon de carrera. Totes les altres assignatures va superar-les amb vuit aprovats, tres notables i quatre excel·lents, notes sens dubte una mica migrades per a qui havia obtingut durant el Batxillerat excel·lent o matrícula d'honor en quasi totes les matèries.¹⁵

Canònic és capítol a part, perquè tenia tradició a la Facultat. Des de principis de segle, la càtedra havia estat ocupada per Josep Estanyol i Colom, “l'horripilant pantera entre les urpes de la qual sucumbien molts xicots de la Facultat”,¹⁶ “la figura més

¹³ El fet devia ser greu, perquè comença a explicar-ho per carta tant a Marçal Pascuchi (28 de juny de 1924) com a Bartomeu Soler (3 de novembre del 1925), i en ambdós casos se'n desdiu. Tampoc és gaire explícit qui coneixia bé el fet, el seu amic i biògraf Joan Sallarès. Sallarès ho explica així: “Un dia, en ple funcionament de l'aula, catedràtic i alumne entraren en viu i públic diàleg i entre els estudiants aquell fou espectacle de fer-hi gresca; Miquel Carreras sostenia raonaments oposats al que el professor havia explicat i les impugnacions entre ells dos s'agreujaren fins a un extrem en què, sense que pogués dominar els nervis, ofuscat, l'alumne incorregué a caure en una grossa violència. El cas era de difícil adob. Abans que fos promulgada per l'autoritat escolar la seva greu manca de respecte i que fos punida l'acció de l'estudiant, aquest va retirar-se de la Universitat. Miquel Carreras confessà moltíssimes vegades sentir-se sincerament penedit de la seva acció i només li quedava el conhort d'haver comprovat, una vegada i altra, que en aquell lamentable episodi la raó continuava essent de la seva banda. I si el seu contraopinant algun dia ho pensà bé, prou que podia perdonar-lo.” Joan Sallarès, *Vida de Miquel Carreras i Costajussà, fill de Sabadell (1905-1938)*, mecanoscrit, novembre 1963, signat per l'autor, Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach, p. 28. Vid. també, Joan Sallarès, *Dels trets humans i de la fesomia moral del polígraf Miquel Carreras, ponència leída en la Sesión Plenaria del 25 de marzo de 1960*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, p. 3: “i que una vegada que un altre dels professors el dugué, amb les seves equívokes interrogacions a posar-lo en un grau exasperat, Miquel Carreras, el bo, el bondadós, el mateix pa beneït de les bondats, el fulminà amb una grossa violència que l'obligaria a haver d'estudiar en qualitat d'alumne lliure des de casa seva del carrer n. 3 de Sant Honorat”.

¹⁴ Carta a Marçal Pascuchi (19 de setembre del 1924). *Epistolari (II)*, Fundació Bosch i Cardellach, p. 15.

¹⁵ Des del curs 1916-17 al curs 1921-22, en el seu expedient figuren vint-i-un excel·lents (amb deu MH), tres notables (dos en dibuix i un en nocions d'aritmètica i geometria), i un aprovat (en cal·ligrafia).

¹⁶ Josep Maria de Sagarra, *Memòries*, Barcelona, Aedos, 1954, p. 386.

sinistra d'aquella facultat sinistra".¹⁷ Però al 1924, ja s'havia produït el traspàs del Dr. Estanyol, i la càtedra l'ocupava el Dr. Francisco Gómez del Campillo, fidel continuador de la tradició anterior i, a més, anticatalanista conegut. Carreras no es mossega la llengua: "aquest Canònic ple de nequícia i foment d'ateïsmes",¹⁸ "aquest espetec de fàstic i estúpidesa, aquest pellingot medieval i inquisitorial que fa ganyotes al davant, manejat per un llatí de superior qualitat."¹⁹

Deturem-nos aquí: Gómez del Campillo va ser rector de la Universitat de Barcelona del 1941 al 1945, en la duríssima primera època del franquisme, després d'haver estat suspès per la República amb tots aquells professors —com Gonzalo del Castillo— que s'havien oposat públicament a la Constitució del 1931 i havien donat suport a l'*Alzamiento* del 18 de juliol del 1936.²⁰

La nova "horripilant pantera" —aquesta sí— de Canònic fou, a més, des del 12 d'abril del 1939 un dels quatre jutges depuradors del nou règim nomenats des del Ministeri d'Educació per Ibáñez Martín, amb una animadversió personal contra els mestres, professors d'institut i els companys universitaris suspectes de catalanisme.²¹

Podem suposar, doncs, que hi havia un aspecte polític durant tota la Dictadura que estava a flor de pell en la comunitat universitària. Aquest aspecte era prou important per afectar el desenvolupament de l'ensenyament i, de retruc, les notes que els estudiants individualment rebien en funció del tracte que tenien amb cada professor. Els alumnes lliures eren els més anònims. Però tot es coneixia, i Carreras —ho acabem de veure— no passava precisament desapercebut.

¹⁷ Gaziol, *Memòries. Història d'un destí. Tots els camins duen a Roma (1893-1914)* (1953), Aedos, Barcelona, 4.ª ed. 1967, p. 183.

¹⁸ Carta de Miquel Carreras a Marçal Pascuchi (17 de juliol de 1925), *Epistolari (III)*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1973, p. 16.

¹⁹ Carta de Miquel Carreras a Marçal Pascuchi (14 de setembre 1925), *Epistolari (III)* Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1973, p.19.

²⁰ *Gaceta* de 22 de juliol del 1936, ordre de 21 de juliol. La majoria de catedràtics que hom considerava implicats van ser suspesos individualment entre el 2 i el 23 d'agost del mateix any. Els equips rectorals van ser confeccionats, després de la guerra, amb els antics sancionats. Vegeu Jaume Claret Miranda "Cuando las cátedras eran trincheras. La depuración política e ideológica de la universidad española durante el primer franquismo". *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*. 6 (2006): <http://hispanianova.rediris.es>

²¹ Vegeu Jaume Claret Miranda, *La repressió franquista a la Universitat espanyola*, tesi doctoral, UPF, Barcelona 2004. "Les tramitacions de Gómez del Campillo destacaven per la seva obsessió contra la UB autònoma. Atesa la carestia de la postguerra, el seu jutjat es veia obligat a reutilitzar el paper imprès republicà, però abans feia tatxar un a un la paraula 'autònoma'. Més enllà de l'anècdota, l'instructor va introduir dues preguntes —números 20 i 21— en el qüestionari oficial: *Explique su actitud en el pleito suscitado entre el extinguido Patronato de esta Unversidad y un número de Catedráticos numerarios de la misma i ¿En qué idioma explicó sus clases?*". Claret, op. cit. p. 129. Les referències a Gómez del Campillo son nombroses des de la p. 83. http://www.tesisenxarxa.net/TESIS_UPF/AVAILABLE/TDX-0304105-101942/tjcm1de1.pdf

L'element polític —concretament l'oposició d'un nucli dur de catedràtics de la Facultat de Dret a qualsevol reforma que significués minva de privilegis o obertura catalanista— és aquí més important que no pas el merament acadèmic. De fet, una simple comprovació estadística de les notes dels alumnes oficials i lliures mostra que la diferència significativa entre ambdues categories no radicava en els suspensos, sinó en el nombre de notables, excel·lents i matrícules d'honor, atorgats amb molta més liberalitat als alumnes oficials (Fig.1-4). El curs 1923-1924, a Dret Penal del Dr. Eugenio Cuello Calón, un dels considerats “ossos” de la carrera, el 41% de les notes dels alumnes oficials corresponien a matrícules d'honor (5 sobre 12 examinats, amb 5 excel·lents i 2 notables). Respecte als lliures, al mateix curs, el nombre més alt de suspensos es troba a Canònic, un 26,5 %, però compensat amb un 57 % d'aprovat, un 8,3% de notables, un 5,5% d'excel·lents i fins i tot un 2,2% de matrícules d'honor (sobre un total de 55 examinats).²²

Als alumnes lliures els bastava amb l'aprovat: molts estudiants de lletres feien així dret com a complement, com a fórmula familiar de compromís honorable, com a part del sistema de relacions útils i necessàries, o com a ritus d'entrada en la societat política. Malgrat l'anecdota sobre els professors que es troba invariablement en les memòries dels exalumnes, la veritat és que, a la llum de les dades, no resultava gaire complicat treure la carrera ni com a alumne oficial ni com a lliure. El veritable tall era social: l'accés a la universitat era restringit a qui disposava de temps i podia pagar-s'ho.

Als cursos 1923-1924 i 1924-1925 trobem, com a companys de Carreras i com a alumnes no oficials, Tomàs Garcés i Miravet, Josep M. de Porcioles i Maurici Serrahima i Bofill, a més dels amics de qui parlaré tot seguit, Marçal Pascuchi i Cardona, Joan Prat (Armand Obiols), Joan Coromines i Vignaux, Joan Crexells i Vallhonrat i Enric Bagué i Garriga.²³

4. Filosofia, literatura i política

El 1924 i 1925 Carreras escriví bastants articles al *Diari de Sabadell*, l'òrgan d'expressió de la ciutat en general i de la denominada “Colla de Sabadell” en particular

²² *Anuario de la Universidad de Barcelona 1924-25*. Memoria estadística, Facultad de Derecho, Curso 1923-1924.

²³ *Registro definitivo de matrículas de alumnos. Facultad de Derecho*, curso 1923-1924 (Arxiu UB 38/2/1/8), curso 1924-25 (Arxiu UB 38/2/1/9).

(Armand Obiols, Joan Oliver, Francesc Trabal, entre d'altres).²⁴ Són els anys de publicació de la col·lecció *La Mirada*, dels dos *Almanacs de les Arts* (1924-1925) i del surreal *L'any que ve* (1925). “Sabadell, avui, és la ciutat *up-to-date*”, declarava Josep Carner al pròleg d'aquest darrer llibre.²⁵

Carreras participà en tot això. Però el que tingué més ressò foren les dues conferències que pronuncià al saló d'actes del local de la Lliga Regionalista el 3 i el 17 de febrer del 1925 sobre “La forma esquemàtica del decandir europeu”.

Es tractava d'una sèrie de reflexions influïdes per *La decadència d'Occident* de Spengler. Però sembla que féu uns quants comentaris irònics sobre la situació de la dictadura de Primo de Rivera. I la reacció no es feu esperar: 250 pessetes de multa governativa. Això propicià un incident amb Armand Obiols que cuejà durant un temps.

Val la pena, en aquest punt, la cita extensa de la correspondència inèdita entre Carreras i l'escriptor Bartomeu Soler:

Dins del temps que no ens havíem comunicat han passat coses una mica singulars:

Al febrer de l'any passat (m'equivoco, d'aquest 1925) vaig donar a la Lliga dues conferències sobre el Decandir Europeu.

Hi havia molta gent, i van ser èxits (encara que sigui dit personalment).

Ara (això és el curiós) després de la segona i prenent peu d'unes paraules meves malinterpretades, va sortir al Diari de Sabadell, a una secció pública, un Altiparlant, escrit de la manera més poc gentil que us pugueu figurar, deixant-me com un maleducat, un agressiu, un orgullós i tot el que vulgueu, i anunciant-me degut a aquestes meves qualitats un públic exclusiu de cadires per altres conferències que poguéis fer.

L'autor d'aquesta peça mestre a l'art de l'anònim era, segons la veu popular i la quasi seguretat, el meu amic Armand Obiols.

Igualment després de dos mesos i també a base de paraules, vilment i torçadament falsificades, era cridat a la Delegació Governativa i multat en 250 pessetes per ironies tontes a Primo de Rivera.

Igualment és quasi segur, però no vull assegurar-ho perquè em resisteixo a creure-ho, que hi havia en això la mà hàbil del meu amic Armand Obiols.

Relacionats amb això, hi hagueren altres episodis que em resisteixo el gust d'explicar-vos-els per no allargar la carta.

*Pel juny passat vaig ésser suspès en càstig per un catedràtic de Dret Canònic i fins el setembre em teniu treballant de fàstic i angoixa [èmfasi P.C.].*²⁶

²⁴ Vegeu Imma Planell i Piqueras, Albert Taulé i Tello, “Miquel Carreras, un assaig bibliogràfic”, a *Ciudadania i Pensament* op. cit. pp. 41-56.

²⁵ Josep Carner, “Pròleg”, Francesc Trabal, *L'any que ve* (1925), reed. Quaderns Crema, Barcelona, 1983, p.8.

²⁶ Carta de Miquel Carreras a Bartomeu Soler (3 de novembre de 1925). Transcripció d'Albert Taulé i Tello, *Notes a l'Epistolari Miquel Carreras-Bartomeu Soler*, mecanoscrit, Sabadell, octubre del 1991, p. 23. Bartomeu Soler havia declarat que estava en possessió d'una seixantena a una setantena de cartes de Miquel Carreras. La correspondència fou, doncs, fluïda entre tots dos. Malauradament, les cartes van ser devorades per les rates que van envair la casa que l'escriptor posseïa a Plegamans durant una de les seves llargues absències. Van restar-ne nou, que són les que es conserven a l'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach.

Al 1925, la Dictadura va endurir les mesures repressives.²⁷ El més probable és que la multa fos pagada per Joan Llonch o altres membres de la Lliga. Però el que interessa mostrar aquí és el vincle de Carreras amb la vida i el teixit social i cultural de la ciutat, des de molt abans de la seva tasca d'arxiver i dels seus llibres d'història local. Per a un jove de vint anys, podem entendre que no hi havia color. Els “dillunsos de Cal Llonch” foren per ell alguna cosa més que l'esbargiment dels moments de lleure: se sentia molt més a prop de la cultura viva, de la ciutat industrial que comprenia tant obrers com fabricants, que no pas de la suposada “alta cultura” institucional de l'ensenyament superior.²⁸

I això tant val per a l'encarcarada transmissió —per dir-ho suament— de manuals i apunts redactats en castellà i venuts als estudiants des de les càtedres, com per a la renovació dels estudis universitaris catalans de Josep i Joaquim Xirau, Bosch i Gimpera i els germans Carreras i Artau. El contrast entre la feblesa de la cultura acadèmica oficial i la puixança de la ciutat tèxtil, fins i tot enmig de la crisi d'entreguerres, era massa gran. Això fou viscut, com és habitual en Carreras, de forma

²⁷ Vegeu la *Real Orden de 13 de Octubre de 1925 sobre propagandas antipatrióticas y antisociales*, que obligava en raó de la “defensa del estado” a la vigilància i denúncia de conductes dels professors, intel·lectuals i mestres que efectuessin “*propagandas, más o menos encubiertas, contra la unidad de la Patria o contra instituciones que, cuales la familia, la propiedad, la religión o la nación, constituyen el fundamento sobre el que descansa la vida de los pueblos*”.

²⁸ Els “dillunsos de Cal Llonch” era la tertúlia que es va celebrar a casa de Joan Llonch de 1924 a 1936. Hi assistien regularment, entre d'altres, l'empresari Josep M. Costa i Ruiz; l'impressor Joan Sallarès i Castells; els escriptors Bartomeu Soler i Joan Arús; el periodista Joan Costa i Deu; els artistes Ricard Marlet i Saret i Josep Vives i Bracons. No es pot dir que fos un nucli de la Lliga Regionalista, si bé Joan Llonch entrà a formar part de la Junta Directiva local al 1930. Vid. Josep Lluís Martín i Berbois, *Joan Llonch o l'oasi d'un catalanista sabadellenc*, Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach 97/98, Sabadell, 2005, pp. 17 i ss. Vegeu també, sobre els “dillunsos” i la Colla de Sabadell, Joaquim Sala-Sanahuja, “Pensament i producció cultural”, a J. Calvet, E. Deu, M. Marín, J. Sala-Sanahuja, *Sabadell al segle XX*, Ed. Eumo, Vic, 2000. Amb pròpia veu, Joan Lloch escriví “Recordant... ‘In memoriam’ dels que foren i del què fou”, *Arrahona*, Publicació del Museu d'Història de Sabadell. IIa Època, núm. 2, tardor, 1976. “De fet, els ‘dilluns’ foren la conjunció de diverses circumstàncies convergents amb el meu delit d'ajuntar la gent, d'enriquir els coneixements barrejant els uns amb els dels altres, aprofitant tot el que unia i ésser conseqüents i comprensius en allò que podia posar la gent en pugna. D'una banda, hi havia les meves relacions amb homes de lletres i de les arts de la ciutat i de fora, d'altra el meu delit i el desig de saber i estar al corrent de tot. I la guspira que feu encendre la flama dels ‘dilluns’ fou la relació amb Miquel Carreras i Costajussà, home cultíssim, d'una vastíssima erudició, flor delicada humanament, que per fer eclòsió necessitava un clima especial, de respecte i comprensió; coneixedor de les idees i dels fets, no tenia cap coneixement del factor home, era víctima propiciatòria de qualsevol brètol, cínic o malvat que es posés en el seu camí. Aquest clima especial el trobà a casa meua, i quan en plena diàspora de la guerra civil i pels atzars de la mateixa, es trobà orfe de la nostra tutelar amistat, la seva fi en mans de la ‘bèstia’ fou inevitable” (ibíd. p. 2.).

contradictòria, perquè el que la ciutat no podia emplenar era el seu deler de coneixement.²⁹ Però la universitat —i aquí venia el drama— tampoc.

El rebuig no solament era al sistema sinó al contingut, fos aquest en català o en castellà. La universitat, tal i com estava estructurada, no podia ser el seu món. Així, escrivia a Pascuchi al 1927:

“I bé, ara puc dir-te que jo tinc la sensació de que tota la meva estada a la Universitat ha estat sense profit, i que tota la meva activitat d’allà, si l’absència és activitat, ha estat una desgràcia.

No m’adono fins ara que el secret de les carreres humanístiques i del seu èxit està en les relacions d’amistat i de tutela entre deixebles i mestres. I que aquesta amistat s’obté a base d’una mica de lucidesa intel·ligent i un molt d’assistència, de servilitat, d’admiració real o fingida. Els catedràtics volen la paternitat dels esperits que formen, volen ésser, sinó causes totalment eficients dels deixebles, unes causes totalment informadores, volen crear sèries de la seva personalitat, emissions, generacions d’ells mateixos.

No importa i, al contrari, és perillosa si un no la dissimula, tenir una intel·ligència original i distinta. Si un fa la seva vida patentment i físicament separada d’ella és cosa perduda del tot. [...]

Doncs resta de prestar serveis personals a organitzacions que busquen mercenaris (i aquesta és la via política), o entrar a sou amb molts altres (i aquesta és la via oficinesca). I no se m’oculta que dins aquesta via oficinesca la Universitat m’és prohibida, per allò que et deia del desafecte dels mestres... Només resta doncs finalment l’oposició i el Dret i l’anònima vida de funcionari que li convé llaurar només en el seu camp, per a no despertar suspicàcies dels controladors i fiscals.”³⁰

I encara d’una forma més crua, al 1929, just abans dels exàmens de doctorat a Madrid:

“Jo veig que, en el fons, si escullo una carrera de l’Estat, serà només per guanyar-m’hi la vida, sense que altres aspiracions de més arrel íntima o originalitat s’hi confonguin.

Pot ser que també el meu centre natural seria Barcelona, com en general el de tots els catalans, o la meva ciutat. Però tots ens trobem que és molt difícil introduir-se a Barcelona, si hom no hi ha nascut i no hi té tradició i aquell conjunt de relacions familiars i previs compromisos morals que ja han establert els pares abans i tot que vingués hom al món, i que faciliten el pas, que donen mitjos camins que després només has de precisar amb la petjada.

Així un hom abandona el centre natural, que es presenta poc expugnable, i se’n va cap al pròvid Estat, que ofereix amb les oposicions un camí encara que ardu, expugnable.

Aquesta mena de contrasentit dóna —no podria ser d’una altra manera— una mena de melangia especial i d’irritació contra les coses i contra un hom mateix.”³¹

²⁹ Són habituals en les cartes les referències a la migradesa del lloc, al “recinte quasi rural d’una població no massa culta”, Carta a Marçal Pascuchi (12 de juny 1928), *Epistolari (IV)*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell 1973, p. 21.

³⁰ Carta de Miquel Carreras a Marçal Pascuchi (dissabte 27 d’agost 1927), *Epistolari (IV)*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1973, p.12.

³¹ Carta de Miquel Carreras a Marçal Pascuchi (28 de juny de 1929), *Epistolari (V)*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1973, p. 11.

5. Els estudis de Filosofia i Lletres

Tot i això, Carreras prosseguí els estudis de dret i els de filosofia al mateix temps. Obtenia els manuals i els apunts, i estudiava a casa i, a partir del 1928, a la seva taula de treball del l'Arxiu Municipal. Pel gener d'aquell any, havia aprovat ja l'examen extraordinari de Dret Mercantil, el darrer que li quedava. De 1926 a 1928 es dedica sobretot a les dues branques de Filosofia i de Lletres.

Malgrat la seva vocació filosòfica —sobre això, a la vista del volum d'apunts i lectures, no hi ha dubte— la Secció de Filosofia li presentava els mateixos problemes que la carrera de Dret. Aprova només passablement amb tres notables, tres aprovats i un sol excel·lent, de llengua i literatura gregues. El curs 1923-1924 treu un “aprovat” d'Història Universal. Des del 1916 la càtedra d'Història Universal Antiga i Mitjana l'ostentava un joveníssim Pere Bosch i Gimpera, però no ens consta cap contacte especial entre tots dos.

En canvi, la càtedra de Història Universal Moderna i Contemporània —i qui donava Història Universal al primer curs de Filosofia— l'ocupava el Dr. Martiniano Martínez Ramírez, sacerdot, representant d'una història romàntico-nacional bastant particular. Si la discussió a l'aula que provocà la reacció irada de Carreras era de contingut —recordem la seva vocació d'historiador—, podria ser-ne ben bé el Dr. Martínez el causant. Amb ell havia topat abans Gaziol, per exemple.³² I el mateix Bosch i Gimpera: per a don Martiniano la prehistòria simplement no existia, per tal com Déu havia creat el món en set dies tal i com ho explicava ja prou bé la Bíblia.³³

Reprenem la carta anterior a Marçal Pascuchi de 27 d'agost del 1927. Hi trobem una interessant referència final als ”aprovat” pelats d'Història de la Filosofia (Serra i Hünter) i d'Ètica (Tomàs Carreras i Artau) (p.13):

“I m'adono que tota aquesta dissertació és només una resposta a una pregunta molt llunyana que tu em feies sobre el resultat dels meus exàmens de filosofia.

³² Vegeu Gaziol, op. cit. p. 187 i ss. “Tot el curs de la història humana rodava entorn d'uns principis senzillíssims, com muntats sobre boles, i segons els quals hom demostrava, com dos i dos fan quatre, que els mals i les misèries de la humanitat venien dels enemics dels Papes i dels enemics de la Tradició espanyola. [...]. Hi havia un capítol [del seu llibre de text] que tractava de la cultura a l'època elisabetiana anglesa. I en arribar a Shakespeare (encara em sembla veure la tipografia) la cosa anava així: Guillermo Shakespeare (1564-1616) — *Genio immoral, de costumbres abyectas...*”

³³ Vegeu P. Bosch i Gimpera, *Memòries*, op. cit. 32., on dona més detalls sobre el professor Ramírez i especifica la citació sobre Shakespeare. Una mirada al programa de l'assignatura en 103 lliçons confirma la lectura bíblica de la història: “Lección 4. Origen del mundo y del hombre. La Biblia, luz de la Historia. Moisés y las ciencias modernas. El monogenismo humano. Pruebas que le demuestran. La filosofía. El testimonio histórico. Pruebas arqueológicas. Armonía de la ciencia y de la Biblia.”, Librería de Agustí Bosch, Barcelona, Ronda Universidad 5 s/d.

Modestos, sí. En Carreras Artau, en una conversa privada va tractar-me d'indisciplinat i espuri: 'Jo no vull pas tenir paternitats amb els que no han vingut amb mi. Me'n desinteresso...' — I semblant a això va ser l'actitud de Serra Hunter: va mirar d'endolcir-me l'aprovat dient que per a ell una qualificació acadèmica no volia dir un concepte de l'individu, i exhortant-me a que treballés. Lamento d'haver-los fet un treball discret, però lúcid, sobre els fonaments empírics de la Moral, que ara rodarà, desaprofitat, per allà aquelles aules, ensenyant potser a algú, més que no els mestres.”

A la Fundació Bosch i Cardellach es conserva una carta inèdita de Tomàs Carreras i Artau sobre el treball presentat per Carreras al setembre:

T. Carreras Artau

Olot, 12-IX-26

Sr. Miquel Carreras

Car amic: Acabo de rebre el seu treball, que llegiré amb tota atenció i afecte. Em sembla bé el nom d'en Diego Ruiz que v. va triar lliurement com a filosof. Tot el que sigui iniciativa personal i rompre la rutina burocràtica de l'assignatura, pensi que per endavant compta amb la meua coral simpatia.

Li prego, però, que no descuidi els filosofos fonamentals, que com a exigencia de l'examen, s'indiquen en el prefaci del qüestionari d'examens.

Li desitjo bon acabament de l'istiu.

Seu ben afectuosament

T. Carreras

Val a dir que no m'imagino un catedràtic de Dret escrivint aquesta carta. (La borla vermella del birret comportava actituds menys disteses que la borla blava de Lletres.) I hom també pot entendre l'estranyesa de Tomàs Carreras: Diego Ruiz (1881-1959) era un psiquiatra català d'adopció, doctorat al *Colegio de los Españoles* de Bolonya, el qual havia escrit diversos assaigs naturalistes sobre cognició, psicologia i emocions que entroncaven amb les posicions del modernisme de principis de segle. Llibres com *Genealogía de los símbolos* (1905) i *Teoría del acto entusiasta* (1906) eren prou coneguts.

Al 1925 justament, hi va haver una revifalla de la polèmica sobre la seva figura perquè fou emprada quasi sense retocs per Prudenci Bertrana a *Jo! Memòries d'un metge filòsof* per confeccionar el protagonista de la novel·la, on Ruiz no sortia gaire ben parat. Però Gabriel Alomar i Manuel de Montoliu —amic i mestre de Carreras— l'havien defensat des del principi.³⁴ Això podria explicar la tria.

³⁴ Vegeu sobre Diego Ruiz i aquests episodis Enric Jardí, *Quatre escriptos marginats. Jaume Brossa, Diego Ruiz, Ernest Vendrell i Cristòfor de Domènech*. Ed. Curial, Barcelona, 1985, pp. 79-126.

Penso que Miquel Carreras, en filosofia, se sentia atret pels extrems: tant pel neohegelisme i la metafísica germànica dels valors, com per les posicions empiristes del pragmatisme nord-americà. Són freqüents les cites d'Emerson al costat de les de Goethe i els neokantians. Però no oblidem que estem parlant d'algú que tenia dinou anys el 1924 i que com ell mateix confessava, hi havia dies que “d'un tret, incessantment, sense meditar, només lligant somerament els membres del somni, que flueixen davant meu, escric XXV planes com aquestes i més saturades i compactes, sense misericòrdia per la divagació”.³⁵

Diego Ruiz havia estat deixeble directe d'Émile Boutroux, a Paris. L'aspecte de la rebel·lió contra els sistemes de pensament abstracte que practicava, i d'altres escriptors marginals i iconoclastes com Cristòfor de Domènech, alimentaven el vitalisme de Carreras, i així figura en les seves cartes, apunts i manuscrits.³⁶ Filosofar, en aquesta època constituïa una cerca de si mateix, un intent d'estructurar el seu doll interior: “trobar, bussant en si, principis que representin els de tots, que demarquin l'activitat dels altres.”³⁷ Cristòfor de Domènech, per la seva banda, va correspondre al seu interès:

Miquel Carreras sembla una altra natura com la meua, malgrat que ell sia quasi en l'altra banda total. Em plau que així sia com a català. Fins ara jo no veia ningú que perspectivés el pensar com una funció extremadament perillosa i tràgicament alada, gaia. Miquel Carreras té encara tot un pudor donzellí, que li acorda aquesta especial senzillesa en tractar els homes, les coses i les idees, que no es troba sinó en els veritables pensadors. I com que és un pensador coneix de seguida els qui de la pensa se'n han fet auster ofici, no renyit amb la més normal naturalitat.³⁸

Però a la universitat, no és a Filosofia on es trobarà millor. Allò que li agradarà més, on serà finalment a gust, és a la branca de Lletres, que estudia durant els cursos 1926-1927 i el curs 1927-1928. Escriu doncs fidelment a Pascuchi el 1928:

³⁵ Carta de Miquel Carreras a Marçal Pascuchi (sense data, entre juny i agost de 1924), *Epistolari (I)*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1971, p. 17.

³⁶ A part del càlid recordatori de Cristòfor de Domènech als *Conceptes i Dites de Martí Rialp* (1938), escriu expressament a Pascuchi: “Què més? Durant aquest temps m'he fet amic d'en Cristòfor de Domènech, que és l'únic home potser que, llevat d'en Balcells, ha pensat de mi que tenia quelcom de bo dins el cap». (27 desembre de 1926), *Epistolari (IV)*, Sabadell, 1973, pp. 3. Li dedica a més dos articles al *Diari de Sabadell*, “Cristòfor de Domènech. Carnet d'un heterodox”, 15-8-1926 i 22-8-1926.

³⁷ Carta a Marçal Pascuchi (16-20 d'agost de 1924), *Epistolari (I)*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1971, p. 24.

³⁸ Carta de Cristòfor de Domènech a Joan Sallarès, 26 d'agost del 1926 (inèdita, Fundació Bosch i Cardellach). Per aquesta carta sabem que Carreras devia conèixer Cristòfor de Domènech probablement entre el 15 i el 20 de setembre del 1926, dates en què Domènech anticipa a Joan Sallarès la visita a la ciutat.

Tornat a casa, vaig acabar el Dret Mercantil pel gener, ben honrosament. Després vaig anar a classe de Crítica de Textos, del bon Balcells, i a la de grec d'En Carles Riba. I ara que t'escric acabo d'examinar el primer curs independent de Lletres amb un èxit remarcable. En aquesta facultat m'han pres amb més bona voluntat que a la de Filosofia, pel que es veu. Faig tot això, per l'interès que em té arribar a un coneixement profund i una mica seriós dels clàssics. Estic convençut de la seva eficàcia terapèutica i moralitzadora, i crec que és un bon patrimoni per qualsevol mena de vida que emprengui un hom.³⁹

Aquí els seus resultats ja són millors. Al curs preparatori comú de les dues branques (1923-24): un aprovat, un excel·lent i una matrícula d'honor (en llengua i literatura llatina); als cursos posteriors (1925-1928): dos aprovats, dos notables, cinc excel·lents i una matrícula d'honor (en paleografia). Destaca sobretot en bibliologia i en llengües, on excel·leix en llengua i literatura gregues, hebreu i àrab. Els professors que després recorda amb agraïment de la forma excessivament efusiva que acostumava són bàsicament filòlegs: el paleògraf especialitzat en cartularis Francesc Nabot i Tomàs, l'hel·lenista i poeta Carles Riba, i —especialment— el llatínia Joaquim Balcells i Pinto, esmentat diversos cops en cartes, llibres i dedicatòries d'obra. “Si haguessis sabut com t'admirava, altre temps, a l'aula de Barcelona, quan recitaves versos llatins, Joaquim Balcells!” —escriurà sota l'epígraf “Amistats” als *Conceptes i dites de Martí Rialp* (1938).

Una de les dedicatòries, que el mateix Balcells probablement no va arribar a conèixer mai, consta de vuit fulls manuscrits sobre un exemplar de les *Línies d'història ciutadana* (1930).⁴⁰

L'influx de Lletres es va notar immediatament. L'any 1926 publica *Notes sobre la Fundació Bernat Metge. La història llatina*, un llarg opuscle dividit en vuitanta epígrafs aparegut en disset articles (de febrer a agost) al *Diari de Sabadell* i dedicat (millor no-dedicat, “perquè ja hi és present”) a Balcells i també al seu jove amic i futur historiador Enric Bagué. Aquí comença a reflexionar sobre com fer història moderna, amb Tàcit com a pretext. Ja mai deixarà en el fons la filologia i la reflexió sobre els clàssics. El 1931 torna a publicar al *Diari de Sabadell* dos llargs articles sobre el bimil·lenari de Virgili (18 i 27 d'octubre).

³⁹ Carta a Marçal Pascuchi (12 de juny 1928), *Epistolari (IV)*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell 1973, p. 21.

⁴⁰ Aquesta dedicatòria fou posteriorment publicada a la revista *Alba*, novembre del 1952, n. 33, p. 246. Cfr. Jaume Busqué i Marcet, *Una dedicatòria inèdita de Miquel Carreras i Costajussà*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell 20 de desembre de 1984, manuscrit. Aquí Carreras explica poèticament al seu antic professor que l'empenyia a fer història local i a viure a Sabadell i al Vallès. Usa per això un vers de Virgili en un poema d'agraïment a Cèsar August —*Tu petulae recubans sub tegmine fagi...* (« Tu que reposes a l'ombra d'un faig frondós... »).

Pascuchi ens presenta el seu grup d'amics, tots ells de Lletres: l'escriptora Pilar Escofet i Benítez, l'historiador Enric Bagué i Garriga, el llatinista Josep Vergés i Fàbregues, l'hel·lenista Joan Petit i Monserrat, l'historiador de l'art Xavier de Salas.⁴¹ En Carreras va de tant en tant amb ells, però es manté a distància. Cal afegir aquí dos condeixebles l'amistat dels quals mantingué fins al final: Joan Crexells i Vallhonrat, de qui escriu el 17 de desembre de l'any 1926 un sentit article de comiat —replicant Estelrich, “El meu Joan Crexells”—, i Joan Corominas i Vignaux, amb qui intercanviaria ètims des de l'Arxiu de la ciutat no gaire més tard.⁴²

6. Els doctorats a Madrid

Arribem ara a la darrera etapa de la seva formació. Els cursos de doctorat es feien a Madrid, i Carreras els acomplí puntualment com a alumne lliure.

La seva forma d'encarar l'escull universitari no va variar. Ell mateix en deia en clau d'humor “arribisme acadèmic”: adquirir els apunts o els manuals de torn, armar-se de valor, superar l'escull de l'examen oral públic amb insaculació de boles, i “reventar-se per aconseguir coses tan moderadament modestes”.⁴³

Els viatges a Madrid foren exclusivament amb aquest objectiu: curtes estades en època d'exàmens. I pel que explica al seu amic Joan Llonch, no pretenia una altra cosa ni va fer cap contacte:

6/10/29

(Pensión San José
 Todo Confort
 Montera num. 6 Madrid)

⁴¹ Cfr. Josep M. Quintana, *Miquel Carreras i Marçal Pascuchi. Testimoni d'una fidelitat*. Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach, LXXI, Sabadell, 1994.

⁴² La relació amb Joan Corominas fou intensa i feraç. Corominas encara el recordava amb emoció i afecte molt anys després, en una llarga conversa telefònica mantinguda i transcrita per Pere Roca i Garriga el 21 de novembre del 1988. Eren tots dos alumnes de Carles Riba i de Joaquim Balcells, i Carreras fou un dels primers en saber que Corominas havia emprès, als anys trenta, l'estudi de l'*Onomasticon Cataloniae*. Per aquesta conversa sabem de l'assídua assistència de Carreras als Estudis Universitaris Catalans, sota el mestratge de Riba. La relació es feu més intensa entre 1928 i 1936, després que Carreras es fes càrrec de l'arxiu. Més enllà, per tant, dels anys de formació. Pere Roca i Garriga, “Conversa telefònica amb En Joan Corominas (21 nov. 1988)”, mecanoscrit no publicat.

⁴³ Carta des de Madrid a Joan Llonch del 6 de juny del 1930 (inèdita). Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach. Vegeu també la carta de 29 de juliol del 1929 a Pascuchi, on detalla i demana informació sobre els apunts que cal obtenir per aprovar el doctorat. Hom endevina que la nota final és en proporció directa amb la qualitat dels materials emprats que venien a la Llibreria Bosch. No tenen igual valor els apunts mecanografiats de Dret Internacional, que els tres volums de la Filosofia del Dret de Luis Mendizábal Martín. Tenint en compte les dates, Carreras va preparar els exàmens en un mes i mig.

Caríssim amic: Obedient a la càndida costum d'escriure cada vegada que hom es desplaça, t'escric aquestes ratlles, si bé és veritat que quasi podrien ésser de paraula perquè arribaran només uns dies abans que jo.— He acabat definitivament el Doctorat de Filosofia, que ha estat veritablement molt dur: Dels pocs que érem no hem estat aprovats més que jo, i un pare franciscà i un congregacionista.— Dilluns examinaré les dues assignatures que em resten de Dret: quan les renunciaria perquè ja he fet prou.

No he utilitzat la carta de presentació que vas tenir la bondat de dar-me, per la senzilla raó que, fora d'anar a la Central, he passat els dies tancat a les golfes d'aquesta casa, en una cambra petita on entra la llum per la banda de dalt, la que clàssicament es nomena "buardilla", em sembla. Del 20 que vaig ésser aquí al 24 vaig haver d'estar peu dret perquè em despatxessin les paperetes d'examen. Els buròcrates d'aquí no s'hi maten. Vet aquí el que ara conec de Madrid: aquest carrer, el de Preciados, la Plaça de Sant Domingo i el de Sant Benet. Res més. Si puc acabats els exàmens faré una passada per ací i els volts (Toledo), però m'agradaria molt més ésser a casa.

Això t'arribarà dilluns. Saluda amb tot afecte de ma part als amics: Potser si no vas encara a viatge ens puguem veure l'altre dilluns.

Jo marxaré d'aquí el 3 o 4. Potser passaria a saludar el Sr. Junquera. No sé.

Amb tot l'afecte, teu,

M. Carreras

Efectivament, el 25 de setembre del 1929 s'havia examinat a la Facultat de Dret d'Història del Dret Internacional (amb la qualificació d'aprovat); el 26 de setembre ho faria a la Facultat de Filosofia i Lletres de Filosofia del Dret (amb la qualificació de notable); i el 27 ho fa a la mateixa facultat de les assignatures de Metafísica (aprovat), Estètica (notable) i Pedagogia Superior (aprovat). El 30 torna a Dret per aprovar amb notable l'assignatura d'Història de la Literatura Jurídica Espanyola. Els secretaris dels tribunals van ser Nicolàs Pérez Serrano, a Dret, i Juan Zaragüeta, a Filosofia. El procediment s'assemblava al de les oposicions, i per això ho confon Joan Sallarès a la seva biografia (1963), en recordar la història de viva veu per part del mateix Miquel Carreras.

Els anys de pas de la Dictadura a la República foren bastant agitats a la universitat espanyola. Eren temps de canvi polític i social. La Universitat Central de Madrid es distingí per la lluita dels estudiants per una universitat amb condicions millors.⁴⁴ La gestoria que Carreras utilitzà per a la gestió dels expedients i matrícules també ho reflecteix:

La Reforma Mercantil
Centro Gestor de Negocios
Pascual Civanto Morillas

⁴⁴ Cfr. Francisco González Redondo, Miguel Villanueva Valdés, "Educación y sociedad en España, 1929-1931: el conflicto estudiantil en y desde la Universidad de Madrid." *Revista Complutense de Educación*, vol. 13, núm. 1 (2002): 79-105.

Plaza del Príncipe Alfonso 10, 2^a
Madrid apartado 808

7 mayo 1930

D. Miguel Carreras
San Honorato 3 bis
Sabadell (Barcelona)

Adjunto con la presente me es grato remitirle todos los justificantes acreditativos de haber satisfecho los derechos de su matrícula, la cual por fin ha podido verificarse en tiempo y forma oportuno, aun cuando para ello hemos tenido que hacer diversas gestiones.

Como ha coincidido su matrícula con las algaradas estudiantiles de estos días, como habrá V podido apreciar por la Prensa, ha tenido que estar encerrado en la Universidad un dependiente de esta Casa, durante tres días, con lo cual se le demuestra a V. bien a las claras el interés que hemos puesto en servirle.

Les pèrdues dels expedients —que no acabaven d'arribar de Barcelona— i els errors de nom —*Manuel* per *Miguel*— no eren tan infreqüents en els contactes entre la universitat central i les universitats perifèriques. Així, el tornem a trobar l'any següent a Madrid, per acabar d'examinar-se. Escriu a Joan Llonch:

Postal 11 de juny 1930

Estimat amic: et saludo des d'aquesta capital de les meves penes i fadigues escolars darreres. Una sèrie d'aplaçaments dels exàmens han fet que encara després de 9 dies estés com al començar. Tot això agravat per un molest embull administratiu que posa en tela de judici l'autenticitat del meu nom.— Espero que almenys el dilluns que ve tornaré a prendre, al teu pati, una fresca que em compensi les últimes xardors d'aquí.

Miquel Carreras

Finalment, s'examina el 14 de juny de 1930 amb un excel·lent a l'assignatura de Política Social i Comparada del Treball.

Arribem ara al darrer tema. El doctorat només podia fer-se a la Universitat Central. La imminent reforma de la Universitat Autònoma esmenaria aquest impediment. Però, per a Carreras, la reforma arribà massa tard. Les matrícules, els expedients i les assignatures de doctorat aprovades eren a la Universitat Central. Quedava inscriure les memòries —les tesis doctorals— i defensar-les.

Sense això, no es concedia el grau de doctor. Bé, pel que sabem, a manca de documentació nova al respecte, Carreras no va acomplir mai aquest tràmit. Certament, els *Elements d'història de Sabadell* (1932), llibre innovador, molt ben escrit i

documentat, val ell sol amb escriu per una tesi. El gruix de la seva redacció tingué lloc just després de l'aventura dels exàmens de doctorat.

Però el cert és que no va completar el cicle de doctorat. Atenent les seves múltiples ocupacions a la ciutat, ho va anar deixant sense oblidar-ho. Al decenni del 1930, les tesis ja no eren un tràmit i havien de defensar-se seriosament. En Filosofia del Dret, per exemple, el 1919 Alfredo Mendizábal Villalba, fill de Luis Mendizábal Martín i futur catedràtic d'Oviedo, havia presentat una *Investigación acerca de la naturaleza, el fundamento jurídico y eficacia de los tratados de paz*, de 146 pàgines; i el 1927, el deixeble d'Ortega Luis Recaséns Siches defensa en 438 folis la seva *Contribución al pensamiento jurídico del pensamiento católico*.⁴⁵

Això explicaria la gran quantitat d'apunts i escrits datats entre 1933 i 1937 que Miquel Carreras va dedicar a la filosofia jurídica: eren els escrits preparatoris per a la tesi doctoral. Després de passar a peu per la constitució política i jurídica de Sabadell com a ciutat, la justícia, l'organització del poder i el govern sobre els homes i el territori li interessaven cada vegada més. Aquest tema —l'organització i la fonamentació del dret i de l'estat— fou l'objecte de les grans filosofies jurídiques que van florir en el període d'entreguerres. D'aquí l'interès per Kelsen, Schmitt, Heller, Binder, etc.

Sembla que el següent document —que transcriu— podria donar versemblança a aquesta hipòtesi:

Manuel López Peña
Gestor administrativo colegiado

4 de diciembre de 1937

Muy Sr. Mío: En las Oficinas de la Universidad Central dícenme que, por lo que respecta a la facultad de Derecho, no hay limitación de tiempo y que por lo tanto puede presentar la Memoria cuando guste, bien entendido que, de hacerlo ahora, tendría que verificarla en Valencia por no estar aquí las autoridades superiores universitarias. Y que en cuanto a lo de la Facultad de Filosofía sí tiene que someterse al plan vigente por cuanto han dado un plazo para hacerlo por el antiguo, y ya venció. Muchas gracias por su giro, que no era necesario para que yo tuviese mucho gusto en complacerlo. En cuanto acerca de ambos particulares puedo manifestarle su afmo s.s.

Manuel López Peña

⁴⁵ Agraieixo al Dr. Juan-José Gil Cremades l'aportació d'aquesta valuosa informació (comunicació personal).

La conclusió més evident que es desprèn de la documentació disponible és que, oficialment, Miquel Carreras no va assolir mai el grau de doctor. La guerra va impedir que ho fes.

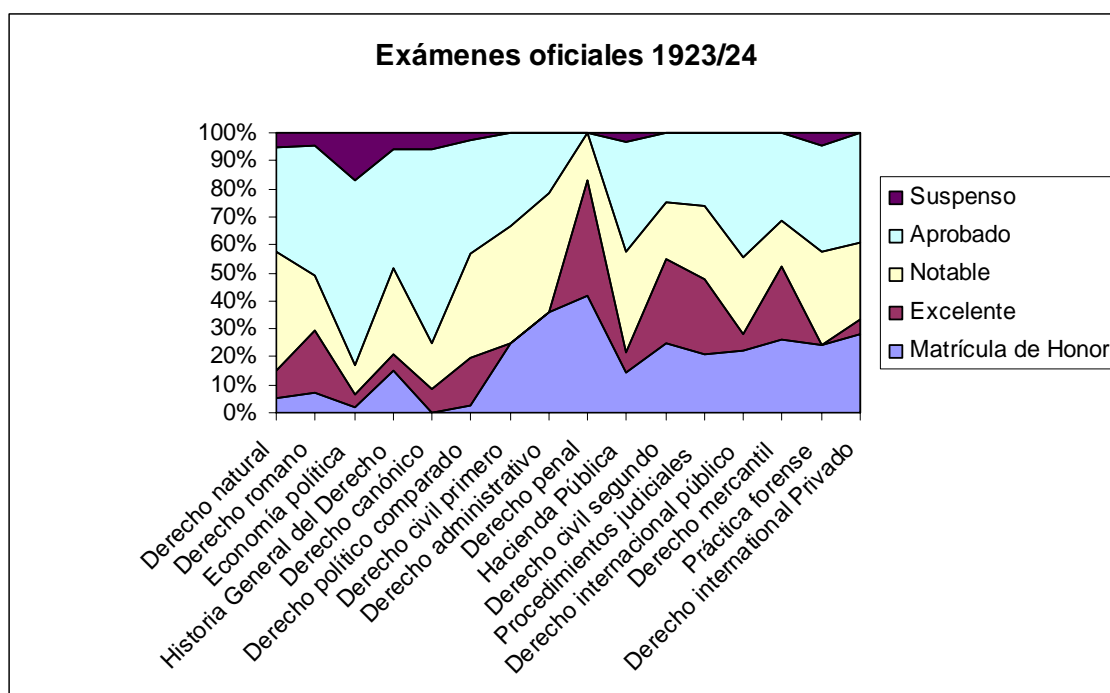

Fig. 1. Quadre de notes dels alumnes oficials de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona del curs 1923-1924. Font: elaboració pròpia sobre l'Anuari de la Universitat (1924-1925).

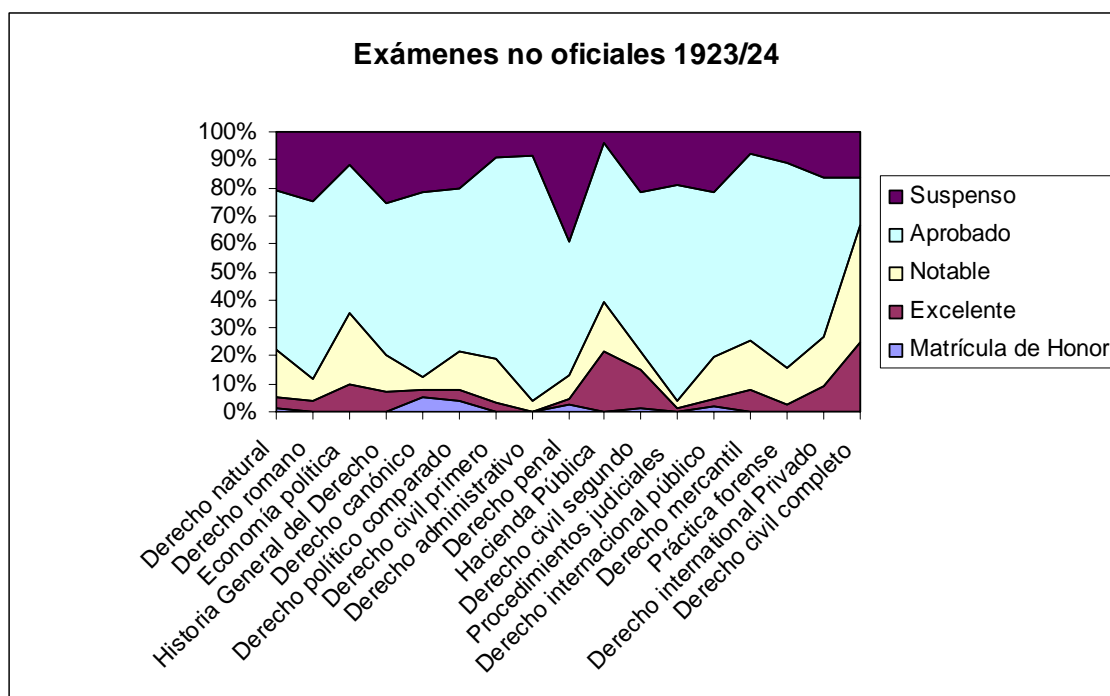

Fig. 2. Quadre de notes d'alumnes de matrícula lliure de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona del curs 1923-24. Font: elaboració pròpia sobre les dades oficials de l'Anuari de la Universitat (1924-25).

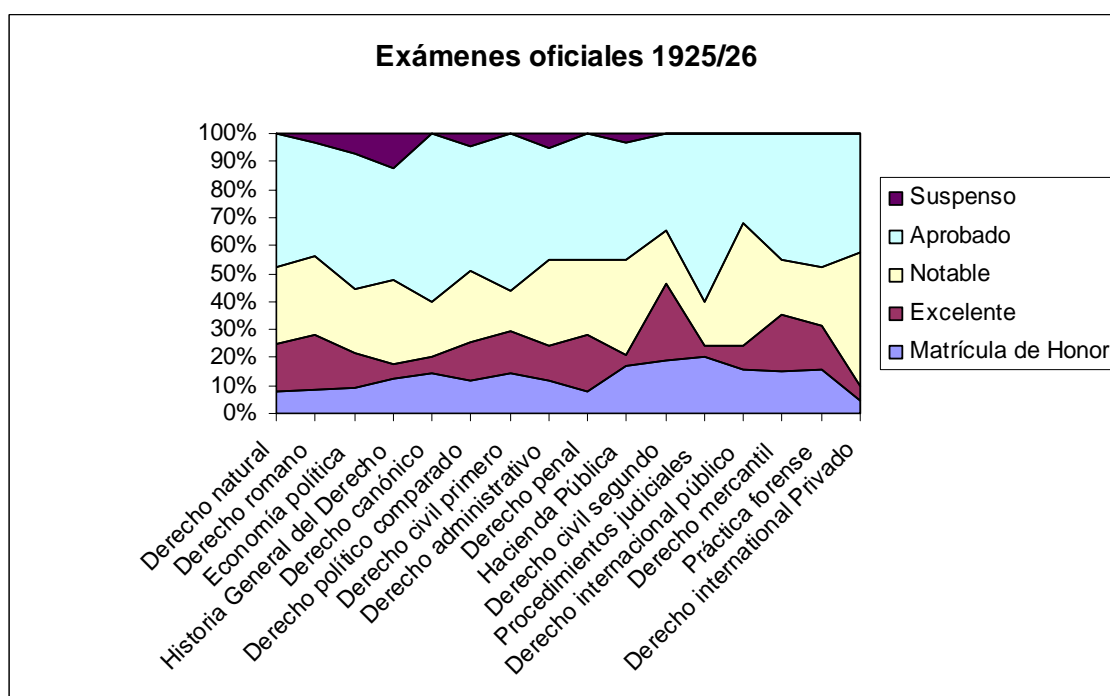

Fig. 3. Quadre de notes dels alumnes oficials de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona del curs 1925-1926. Font: elaboració pròpia sobre l'Anuari de la Universitat (1926-27).

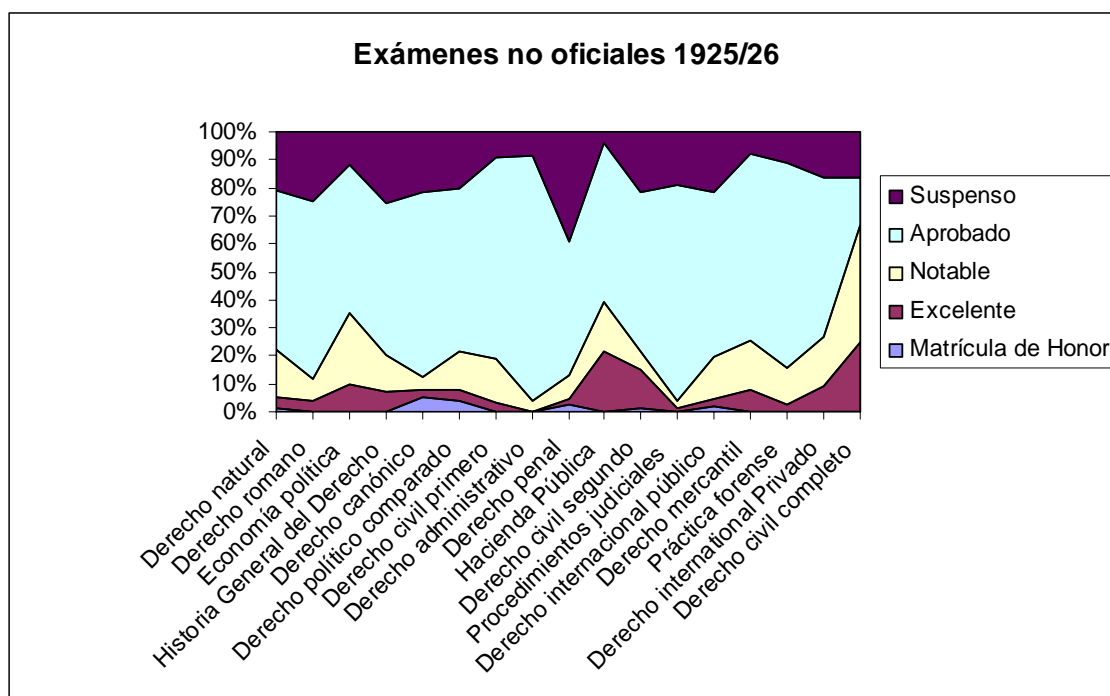

Fig. 4. Quadre de notes d'alumnes de matrícula lliure de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona del curs 1925-26. Font: elaboració pròpia sobre les dades oficials de l'Anuari de la Universitat (1926-27).